

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۶

خلاقیت در روانشناسی محیط با هدف احیای ارزش‌های فردی بر مبنای الگوی ارزشی شوارتز (مطالعه‌ی موردی مؤلفه‌های حرکت و مکث در منظر ورودی معماری ایرانی)

معصومه قناعتی^۱، فاطمه قناعتی^۲، امیررضا کریمی‌آذر^۳

چکیده

هدف: مؤلفه‌های بصری منظر ورودی هر مکان در معماری ایرانی که سبب حرکت کاربران به سمت فضا یا مکث و تداوم حضور آن‌ها در مکان می‌شود، از مهم‌ترین بخش‌های ارتباطی با فضا بوده و بر قضاوت کاربران از مکان مؤثرند. هدف این پژوهش، ایجاد خلاقیت در روانشناسی محیط با نگاهی نو به تأثیر مؤلفه‌های حرکت مکث در منظر ورودی معماری ایرانی بر اساس الگوی ارزشی شوارتز است.

روش: پژوهش حاضر از نوع توسعه‌ای و به روش توصیفی-تحلیلی و شیوه پیمایشی است. مؤلفه‌های معماری، متغیرهای مستقل و ارزش‌های فردی شوارتز به عنوان متغیرهای وابسته ارائه شده‌اند. جدول محقق ساخته تدوین و با اقتباس از آن، پرسشنامه پژوهش تهیه شده و جامعه آماری نیز در منطقه ۲ شهر رشت و در مجموعه خانه فرهنگ انتخاب شده است. بررسی متغیرها و تحلیل یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS 22 و به کمک چهار آزمون روایی و پایایی، کولموگروف-اسمیرنوف، رگرسیون چند متغیره و آزمون فریدمن انجام شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد مؤلفه‌های حرکت و مکث در منظر ورودی معماری ایرانی در احیای ارزش‌های فردی اقتباس شده از الگوی ارزشی شوارتز تأثیر گذارند و برحسب میانگین رتبه‌ها، به ترتیب شامل مؤلفه‌های حیاط (محوطه)، گیاه، نور، آب، فضای رابط (هشتی و دالان) و ستون و رواق می‌باشد.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج این تحقیق، می‌توان طراحی مؤلفه‌های حرکت و مکث در منظر ورودی معماری را طبق تأثیرگذاری هر مؤلفه بر احیای ارزش‌های فردی الگوی ارزشی شوارتز مورد توجه قرار داد و از آن به‌عنوان زمینه‌ای برای ایجاد خلاقیت در روانشناسی محیط در پژوهش‌های آتی بهره برد.

کلیدواژه‌ها: مؤلفه‌های حرکت و مکث، خلاقیت در روانشناسی محیط، ارزش‌های فردی، الگوی ارزشی شوارتز.

۱. گروه مهندسی معماری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران. (نویسنده مسئول) iau.ghanaati@gmail.com

۲. گروه مهندسی کامپیوتر، واحد آستانه اشرفیه، دانشگاه آزاد اسلامی، آستانه اشرفیه، ایران Fatemeh.Ghanaati@iau.ac.ir

۳. دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، گیلان، ایران. Amirreza_karimiazeri@guilan.ac.ir

پیشگفتار

امروزه اصول ارزشی، از مؤلفه‌های مهم و اساسی محیط‌های انسان ساخت، به ویژه در فضاهای شهری محسوب می‌شود. معماری یکی از هنرهایی است که هویت و ارزش‌های هر ملتی را یادآور می‌شود (ستاری رثوف، عظیمی، ۱۳۸۹؛ نایی و همکاران، ۱۳۸۶: ۷۱). خلاقیت و نوآوری در معماری می‌تواند، به وسیله‌ی ادراک بصری زیبایی‌شناسی از عناصر فیزیکی استفاده شده در طراحی نما و به منظور تمایز بین دو طرح مختلف ایجاد گردد (ایدی^۱، خیدزیر^۲، ۲۰۱۵). فضاهای معماری ایرانی، انسان محورند و اساس شکل‌گیری آن‌ها نیازهای انسان که از مهم‌ترین نیازها رسیدن به آرامش است. نادیده گرفتن این موضوع سبب ایجاد محیط‌های استرس‌زا و بستر بروز نابسامانی‌های اجتماعی و بیگانگی با خود شده است (علی پور، شبانی، ۱۳۹۹: ۹۰). انسان که در محیط‌ها و فضاهای انسجام یافته و همساز با وجود خویش قرار گیرد، احساس آرامش می‌یابد (نائی و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۸). مهندسان معمار که سازنده محیط فیزیکی هستند می‌توانند آثار مثبت و منفی ساخته‌های خود را بر استفاده‌کنندگان، احساس و تحلیل کنند و جنبه‌های کاربردی روانشناسی را بهتر و بیشتر در ساخته‌های خود در نظر بگیرند (نمازیان، قارونی، ۱۳۹۲: ۱۲۷).

هدف این پژوهش، ایجاد خلاقیت در روانشناسی محیط با استفاده از سنجش نقش عناصر متشکله‌ی حرکت و مکث در معماری ایرانی، به منظور احیای ارزش‌های فردی بر مبنای الگوی ارزشی شوارتز^۳ می‌باشد. با توجه به تعدد انواع ارزشی الگوی شوارتز، در این تحقیق پس از بررسی دیدگاه‌های اساتید و صاحب‌نظران حوزه‌های معماری و روانشناسی در زمینه حالات روحی مختلف مخاطب هنگام ورود و حضور در بنا، پنج ارزش فردگرایانه‌ی خلاقیت، هیجان، احساس رضایت و خشنودی، هوشیاری (آگاهی) و اقتدار (توانایی) از الگوی شوارتز انتخاب شده است. پرسش اصلی آن است که چگونه می‌توان از تأثیر مؤلفه‌های حرکت و

¹ Idi

² Khaidzir

³ Schwartz

مکث در منظر ورودی معماری ایرانی برای ایجاد خلاقیت در روانشناسی محیط بهره گرفت. سؤالات فرعی مطرح شده آن است که آیا مؤلفه‌های حرکت و مکث در منظر ورودی معماری ایرانی در احیای ارزش‌های فردی مؤثرند، تأثیرگذاری این مؤلفه‌ها به چه میزان است؟ در این تحقیق، مؤلفه‌های معماری شامل آب، نور، گیاه، ستون و رواق، فضای رابط (هستی و دالان) و حیاط (محوطه)، به عنوان متغیرهای مستقل و پنج ارزش فردگرایانه منتخب از الگوی شوارتز به عنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته شده است.

ساختار کلی مقاله به صورت زیر است: ابتدا پیشینه و مبانی نظری پژوهش آمده و سپس در بخش روش تحقیق، با استناد بر ادبیات موضوع و نیز منابع کتابخانه‌ای، متغیرهای تحقیق بر اساس اولویت کاربرد، انتخاب و با راهنمایی اساتید و صاحب‌نظران، جدول هدف و محتوای محقق ساخته تنظیم گردیده است (جدول ۲). در این جدول متغیرهای مستقل (مؤلفه‌های حرکت و مکث در معماری اسلامی) و متغیرهای وابسته (ارزش‌های فردی با اقتباس از الگوی ارزشی شوارتز) معرفی شد. سپس، پژوهش وارد فاز پرسشنامه شده که با راهنمایی متخصصین حوزه‌های معماری، روانشناسی و روانشناسی محیط، پرسشنامه‌ی محقق ساخته تهیه گردید. پس از توزیع و تکمیل پرسشنامه، به تحلیل تأثیر مؤلفه‌های حرکت و مکث در معماری ایرانی در منظر ورودی، با هدف احیای پنج ارزش فردی، بر مبنای الگوی ارزشی شوارتز، در شهروندان پرداخته شد. تحلیل یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS 22 و به کمک چهار آزمون آماری روایی و پایایی، کولموگروف-اسمیرنوف^۱، رگرسیون چند متغیره^۲ و آزمون فریدمن^۳ انجام گرفت. در خاتمه نیز نتایج تحلیل آزمون‌ها و جمع‌بندی آمده است.

پیشینه پژوهش

مطالعات انجام‌شده نیز در پنج حوزه روانشناسی محیط، خلاقیت در معماری،

¹ Kolmogorov-Smirnov

² Multiple Linear Regression

³ Friedman

مؤلفه‌های حرکت و مکث در معماری ایرانی، منظر ورودی و ارزش تفکیک شده است.

روانشناسی محیط: به عنوان شاخه‌ای از روانشناسی که معماران سهم عمده‌ای در ارائه و توسعه آن داشته‌اند، به مطالعه رفتارهای انسان در رابطه با سکونتگاهش می‌پردازد (امامقلی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۴). همایون اقبالی و حمیدرضا صارمی (۱۳۹۵)، معتقد بودند که انسان‌ها باید بتوانند در شهرها هیجانات منفی خود را، به رفتارهای خلاق و سازنده تبدیل نمایند و از دید آن‌ها آگاهی از دانش روانشناسی، ضرورتی انکارناپذیر در برنامه‌ریزی شهری است. علی نمازیان و فاطمه قارونی (۱۳۹۲)، با تکیه بر اهمیت آموزش روانشناسی محیط، در جستجوی دستیابی به یک چارچوب کلی برای آموزش مؤثر روانشناسی محیط به معماران بودند. مهسا محمدی‌فر و سعید حقیر (۱۴۰۰)، روش‌های جامع پژوهش در زمینه روانشناسی محیط را شامل پژوهش‌های پرسش‌نامه‌ای، تجربه‌های آزمایشگاهی، مطالعات شبیه‌سازی شده، مطالعات میدانی و نمونه‌های موردی می‌دانند.

خلاقیت در معماری: ایدی و خیدزیر (۲۰۱۵)، خلاقیت را به طور خاص به عنوان جنبه‌ای از فرآیند طراحی معماری معرفی می‌کنند و آن را در سه بخش ایده پردازی طراح، درک بصری زیبایی‌شناسی بر روی عناصر فیزیکی استفاده شده برای طراحی نما و نیز انتخاب و کاربرد مصالح، طبقه‌بندی کرده‌اند. پیربابایی و همکاران (۱۳۹۹) معتقدند خلاقیت در معماری در سایه توجه به فرهنگ و عواملی مانند الگوها و سبک‌های زندگی مردم، امکان موفقیت پیدا می‌کند. پیربابایی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی دیگر خلاقیت در معماری را مقوله‌ای میان‌رشته‌ای معرفی می‌کنند و الگویی میان‌رشته‌ای را برای ارزیابی خلاقیت در آثار معماری تدوین نموده‌اند. آن‌ها معتقدند برای سنجش خلاقیت در معماری ابتدا باید نیازها و خواسته‌های انسان از یک بنای معماری با کاربری خاص مشخص شود، سپس میزان رضایت از پاسخ‌های آن بنا به نیازها، مورد سنجش قرار گیرد.

مؤلفه‌های حرکت و مکث: یکی از مفاهیم نهفته در معماری ایرانی، حرکت و مکث بوده که به عنوان عامل اصلی درک فضا و ارتباط میان قسمت‌های مختلف آن می‌باشد

(ستاری رئوف، عظیمی، ۱۳۸۹). در معماری نیز با استفاده از عوامل متعدد از جمله حضور عناصر متشکله مانند آب، نور، فضای سبز و ستون، بر این مفاهیم تأکید شده است (قناعتی و همکاران^۱، ۲۰۱۵: ۲۰۳). محمد جواد مهدوی نژاد و نوشین ناگهانی (۱۳۹۰)، پژوهشی را با هدف شناخت ویژگی‌های مادی و معنوی مفهوم حرکت در معماری سنتی و اندیشه‌های ایرانی ارائه نموده که در آن پس از بررسی انواع حرکت فیزیکی و معنایی، مؤلفه‌های هندسه، سلسله مراتب، ریتم، شفافیت، محور و اختلاف سطح را به عنوان عوامل حرکت معرفی کردند. طبق تحقیقات انجام شده، پژوهش‌های پیشین، به بررسی انواع حرکت و مکث و عوامل ایجاد آن‌ها محدود شده ولی تأثیر این مؤلفه‌ها بر مخاطب در منظر ورودی بررسی نشده است. در پژوهش حاضر، این چالش مورد توجه قرار گرفت و از آن به عنوان فرصتی برای نوآوری پژوهش استفاده گردید.

منظر ورودی: ورودی هر مکان، دعوت‌کننده مخاطب به فضای درون بوده و موجب حرکت به سمت بنا و یا مکث وی می‌باشد. ترابی و سیما (۱۳۹۳) معتقد بودند فضای ورودی شهرها نیازمند ایجاد سلسله مراتب در مسیر حرکت ورود به شهر می‌باشد تا از یک مرتبگی ورود به شهر و مواجه ناگهانی دو عرصه با هم جلوگیری شود. باقری و منصوری (۱۳۹۷) ورودی را، واسطه بین درون و بیرون شهر و رابطی برای ادراک منظر شهر و عنصری جهت ایجاد هویت مستقل برای منظر شهری می‌دانست. رضایی (۱۳۹۷) بر این باور بود که باید نمادهای فرهنگی و معماری شهر در ورودی‌ها افزایش یابد تا عرصه ورودی با هویت گردد.

ارزش: مفهوم ارزش، ریشه در رفتار افراد دارد و می‌توان حضور آن را در ادبیات فلاسفه و مردم‌شناسان نیز دید. رایت^۲، معتقد بود پایه و اساس ارزش، در امیال و نیازهای انسان و انعکاس آن در آداب و رسوم می‌باشد (سهامی، ۱۳۸۷: ۱۵۹). ارزش‌های مختلف به عنوان ثابت در حوزه روانشناسی عمل می‌کنند (ساگیو^۳ و شوارتز، ۲۰۲۲). طبق نظر شوارتز، ارزش‌ها

¹ Ghanaati

² Wright

³ Sagiv

بازنمایی شناختی از انگیزه‌ها هستند که برای بقای انسان ضروری بوده و بقای آن بر اساس میزان سازگاری یا تضاد بین اهدافی که ارزش‌ها بیان می‌کنند، ساختاری منسجم را تشکیل می‌دهند (۲۰۲۱). داریاپور، انواع ارزشی طبق نظر شوارتز را به دو بعد ارزش‌های جمع‌گرایانه و ارزش‌های فردگرایانه تقسیم کرد (۱۳۸۶: ۶).

مازلو، ارزش را یک اساس بیولوژیکی و هم وزن مفهوم نیاز دانسته و عقیده داشت ارزش‌ها با رشد فرد به ارزش‌های اجتماعی تبدیل می‌شوند (روشه^۲، ۱۳۷۸: ۷۸). دلخوش و احمدی مبارکه (۱۳۹۱) در پژوهشی، به شناسایی ویژگی ارزش‌های مختص به فرهنگ ایرانیان و تبیین خاستگاه‌های الگوی ارزشی خاص پرداختند که بررسی آن‌ها بر حسب تأثیرهای شرایط اجتماعی-سیاسی شکل گرفت. داریاپور، (۱۳۸۶)، پژوهشی با هدف شناخت اولویت‌های ارزشی آحاد جامعه با توجه به نظریه ساختار ارزشی شوارتز ارائه کرد. مقیاس بررسی ارزش‌های وی با استفاده از روش مصاحبه حضوری همراه با پرسشنامه بود.

مبانی نظری پژوهش

این بخش در چهار حوزه روانشناسی محیط، عناصر ایجاد حرکت و مکث در فضای معماری، منظر ورودی و نیز ارزش و الگوی ارزشی شوارتز ارائه شده است.

روانشناسی محیط: به عقیده گرامان^۳، روان‌شناسی محیط مکمل روان‌شناسی عمومی فاقد محیط است (امامقلی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۵). بنا بر نظریه کریک^۴، روانشناسی محیطی مطالعه روان‌شناختی رفتار انسان است و در آن به آداب، رسوم، ارزش‌ها و معیارهای اجتماعی و فرهنگی توجه می‌شود. (نمازیان، قارونی، ۱۳۹۲: ۱۲۵) راسل^۵ آن را حیطه‌ای از روانشناسی می‌داند که به فراهم کردن رابطه نظام‌مند بین شخص و محیط می‌پردازد (امامقلی و همکاران،

¹ Maslow

² Rocher

³ Graumann

⁴ Craik

⁵ Russell

۱۳۹۱: ۲۵). جیفورد^۱ روانشناسی محیط را، بررسی متقابل بین فرد و قرارگاه فیزیکی او، تعریف می‌کند. به عقیده وی، در چنین تأثیر متقابلی، فرد محیط را دگرگون می‌کند و هم‌زمان، رفتار و تجارب وی به وسیله محیط دگرگون می‌شود (نمازیان، قارونی، ۱۳۹۲: ۱۲۵).

حرکت و مکث در فضای معماری و عناصر ایجاد آن: در لغت‌نامه دهخدا

حرکت به معنای جنبش، جنیدن، مقابل سکون، آرام و آرامیدن تعریف شده است (دیباچ، سلطان‌زاده، ۱۳۷۷: ۳۴). ابوعلی سینا حرکت را نوعی تبدل به صورت تدریجی می‌داند. ملاصدرا حرکت را خروج تدریجی از قوه به فعل بیان می‌کند (مطهری، ۱۳۶۶: ۳۵). هراکلیت^۲، جهان را در حرکت می‌دید. وی بیان می‌کرد دو بار شنا کردن در رودخانه محال است. به عقیده افلاطون حرکت یعنی خروج جسم از مساوات (مطهری، ۱۳۶۶: ۱۹-۲۰).

علاوه بر درک ظاهری فضا، نوعی درک باطنی از فضای معماری نیز وجود دارد که به روان انسان مربوط می‌گردد (مهدوی نژاد، ناگهانی، ۱۳۹۰: ۲۴). جهت رسیدن به هر دو نوع ادراک، نیازمند به دو نوع حرکت، متناظر با هر یک از آنها هستیم؛ که از آنها با عنوان حرکت فیزیکی (جابجایی در فضا و حرکت چشمان) و حرکت معنایی (در خیال مخاطب رخ می‌دهد) یاد می‌شود (آصفی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۷). همچنین فضای مطلوب و آرامش‌بخش زمانی فراهم می‌آید که هماهنگی درونی و بیرونی در معماری رعایت گردد (نقی زاده، دورودیان، ۱۳۸۷: ۸۱).

برای ایجاد حرکت در معماری سنتی، عوامل مختلفی همچون عناصر متشکله، مصالح، فرم‌های غالب، رنگ و بافت، نظم هندسی، ساختار فضایی و مفاهیم سمبلیک استفاده می‌شود (نصر، ۱۳۸۹: ۷۳). هر کدام از عوامل نامبرده نیز شامل مؤلفه‌هایی است. به عنوان نمونه عناصر متشکله معماری ایرانی شامل محور، آب، نور، حوض، دالان، ساباط، رواق، ستون، قوس، گنبد، مناره، ایوان و تزئین‌ها، رنگ و صدا است (مهدوی نژاد، ناگهانی، ۱۳۹۰: ۲۶). آشنایی طراحان با دانش روانشناسی محیطی، برای آنها این امکان را به وجود می‌آورد تا آنچه ارائه شده بیش از پیش، با نیازها و فرهنگ

¹ Gifford

² Heraclitus

استفاده کنندگان، سازگار بوده شرایط لازم را برای یک زندگی انسانی فراهم آورند (محمدی فر، حقیر، ۱۴۰۰: ۱۳۹). از میان موارد ذکر شده، عناصر مورد نظر در این پژوهش شامل عناصر طبیعی: آب، نور، گیاه و عناصر مصنوع: ستون و رواق، فضای رابط (هشتی و دالان) و حیاط (محوطه) می‌باشند که در ادامه به معرفی هریک می‌پردازیم.

آب: باعث جهت‌دهی و حرکت به سوی مرکزیت در معماری اسلامی است. عنصر حوض سبب گردش مخاطب به دور آن می‌شود. (استرلین، ۱۳۷۷: ۷۸). تقویت محور توسط حوض و درختان، موجب شفافیت و تداوم بصری می‌شود (قناعتی و همکاران، ۲۰۱۵: ۲۰۴). نور: در معماری ایرانی و معماری منظر برای روشنایی، گرمایش، زیبایی، انتقال احساس، انتقال مفاهیم و ایجاز کاربرد دارد. مفاهیمی چون حس حضور، تمرکز و حرکت را می‌توان از طریق تیرگی و روشنی، بدون ارتباط کلامی و رابطه مستقیم انتقال داده و بر ارزش‌های معنوی تأکید کرد (نقی زاده، دورودیان، ۱۳۸۷: ۸۲).

گیاه: استفاده از درختان و گیاهان مختلف به منظور تلطیف محیط و فراهم آوردن زمینه فضای آسایش، تمرکز، وحدت و تأکید بر ارزش کارکردی، زیبایی‌شناسی و اعتقادی، همچنین توجه در انتخاب عناصر متشکله در همخوانی با طبیعت، از مواردی است که در معماری ایرانی مورد توجه قرار گرفته است (نقی زاده، دورودیان، ۱۳۸۷: ۸۱). در تصویر ۱، نمونه‌هایی از مؤلفه‌های آب، نور و گیاه در بناهای ایرانی نشان داده شده است.

تصویر ۱. نمونه‌های آب، نور و درخت در بناهای ایرانی

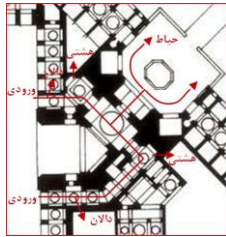
- از راست: خانه طباطبایی در کاشان، باغ شاهزاده ماهان در کرمان و مسجد امام در سمنان (قناعتی و همکاران،

۲۰۱۵: ۲۰۷-۲۰۴)

ستون و رواق: ستون و رواق از جمله راهکارهای معماری اسلامی برای ایجاد حرکت است. شبستان‌های دارای ستون باعث به وجود آمدن فضایی پویا می‌شوند مانند باغی که تنه درختان آن ستون‌ها هستند.

رواق‌ها شفافیت ایجاد می‌کنند و علاوه بر ایجاد تداوم بصری در نما، باعث حرکت و جابجایی افقی نیز می‌گردند (مهدوی نژاد، ناگهانی، ۱۳۹۰: ۲۷). در تصویر ۲، نمونه‌هایی از مؤلفه‌های ستون و رواق و فضای رابط در بناهای ایرانی آمده است.

تصویر ۲. نمونه‌های ستون و رواق و فضای رابط در بناهای ایرانی -

از راست: خانه طباطبایی‌ها در کاشان، مسجد وکیل در شیراز و مسجد امام در اصفهان (قناعتی و همکاران، ۲۰۱۵: ۲۰۷-۲۰۴)

فضای رابط (هشتی و دالان): مفصل‌بندی‌های موجود بین فضاهای مختلف معماری ایرانی توسط عناصر بینابینی مانند هشتی و دالان، علاوه بر ایجاد حرکت و پیوستگی در فضا، فضاهایی برای مکث و سکون در مسیرها ایجاد می‌نماید (ستاری رئوف، عظیمی، ۱۳۸۹).
حیاط (محوطه): در معماری ایرانی، بر اساس هندسه وحدت‌گرا، حیاط به عنوان وحدت دهنده فضاهای پیرامون در مرکز قرار دارد. وجود عنصر حیاط بعد از دالان ورودی و قبل از شبستان اصلی مفاهیم ویژه‌ای در بطن خود نهفته دارد (ستاری رئوف، عظیمی، ۱۳۸۹؛ قناعتی و همکاران، ۲۰۱۵)

منظر ورودی: در لغت‌نامه دهخدا ورودی، منسوب به ورود دانسته شده و ورود، در لغت به معنای رسیدن، درآمدن و وارد شدن می‌باشد. ورود، انتقال از یک مکان به مکان

دیگر است که خود نیز به عنوان مکان سوم مطرح می‌شود (مانند دروازه) (دانشپور، ماستیانی، ۱۳۹۳: ۷). ورودی هر فضا اولین مکانی است که با حضور در آن خصوصیات کلی فضا، آداب ورود، حد خصوصی و عمومی بودن و سایر ویژگی‌های فضا کشف می‌شود (مظفری پور، ۱۳۹۳: ۱۹). یکی از توقعاتی که از ورودی مطلوب انتظار می‌رود آن است که تأثیرگذاری زیادی بر تبدیل رفتار داشته باشد. عمدتاً این انتظار وجود دارد که رفتارها در دو طرف ورودی تغییر یابند و در واقع اینجاست که یک فرصت برای فرد پیش می‌آید تا «تصمیم» بگیرد. این تصمیم‌گیری نیاز به ایجاد فضایی برای «مکث» دارد. پس آنچه در یک ورودی اتفاق می‌افتد مکث و حرکتی است که حاصل یک انتخاب است (مظفری پور، ۱۳۹۳: ۲۰).

وجود رابطه بصری هر چند محدود، ضمن حفظ حریم‌ها باعث می‌شود که تداوم یک عرصه در دیگری برای فرد تداعی شود (مهندسین مشاور نقشیداد، ۱۳۹۲: ۴-۵). به منظور درک مطلوب ورودی، علاوه بر مؤلفه‌هایی همچون تجسم پذیری، رؤیت پذیری، تنوع و توالی فضایی، ورودی باید انتظارات و ارزش‌های مخاطب را نیز برآورده سازد (قرایی، عینعلی، ۱۳۹۸: ۱۴۸).

ارزش و الگوی ارزشی شوارتز: ارزش‌ها، محرک‌های مهم رفتارها و نگرش‌ها هستند (شوارتز، ۲۰۱۲). اهمیت نسبی و رتبه‌بندی ارزش‌ها در افراد و گروه‌های مختلف متفاوت است (سهامی، ۱۳۸۷). برای فهم ارتباط میان عناصر متشکله معماری ایرانی و ارزش‌ها، فرهنگ، نقش بارزی دارد. در تعریفی که در سطح گسترده‌ای میان روانشناسان بین فرهنگی متداول شده، فرهنگ، بخش انسان ساخته‌ای از محیط است که از عناصر عینی (برای مثال اشیاء، مسکن و معابر) و عناصر انتزاعی (همچون باورها، هنجارها و ارزش‌ها) تشکیل شده و فرصتی را برای تحلیل ارزش‌ها جهت یافتن ویژگی‌های خاص هر فرهنگ ایجاد می‌کند (دلخمش، احمدی مبارکه، ۱۳۹۱: ۱۰۸).

در میان پژوهش‌های انجام شده در حوزه ارزش، شالوم شوارتز یک روانشناس بینا فرهنگی بود که از سال ۱۹۸۷ تاکنون، تحقیقات متعددی را در این حوزه انجام داده است

(داریاپور، ۱۳۸۶: ۳). او معتقد است تمایز میان ارزش‌ها ناشی از اهداف انگیزشی افراد است (سهامی، ۱۳۸۷: ۱۶۱). شوارتز، نظریه خود را درباره ارزش‌ها مطرح کرده و مقیاسی برای اندازه‌گیری ارزش‌ها تهیه نموده است. بر همین اساس، ارزش‌ها، اهداف فراموقیعی هستند که به منزله اصول راهنما در خدمت زندگی فرد یا گروه قرار داشته و اهمیت متفاوتی دارند (فیدرا^۱، ۱۹۸۴؛ سهامی، ۱۳۸۷: ۱۶۱). بر اساس فرضیات شوارتز، ارزش‌ها در ارتباط با ده بعد انگیزشی هستند که برخاسته از سه نیاز اساسی بشر، یعنی نیازهای زیست‌شناختی، نیاز به تعامل اجتماعی و نیازهای اساسی و رفاهی است (داریاپور، ۱۳۸۶: ۵). ده بعد انگیزشی ارزش‌های شوارتز در جدول ۱ ارائه شده است. ارزش‌های شوارتز در تمام فرهنگ‌ها وجود داشته و دارای معانی نسبتاً یکسانی است (شوارتز، ۱۹۴۴: ۲۱). همچنین انواع ارزشی ده‌گانه در مجموع به دو بعد ارزش‌های فردگرایانه شامل خوداتکایی، انگیزش (تحریک طلبی)، لذت طلبی (لذت‌جویی)، موفقیت (پیشرفت) و قدرت و ارزش‌های جمع‌گرایانه، شامل امنیت، همنوایی، سنت، خیرخواهی و جهان‌گرایی تقسیم می‌شوند (داریاپور، ۱۳۸۶: ۶).

جدول ۱. نوع‌های انگیزشی ارزش‌های شوارتز با ارائه تعریف و مثال ارزش‌های متعلق به هر بعد (شوارتز و رابل لیفشیتس^۲، ۲۰۰۹: ۱۷۲؛ شوارتز، ۱۹۴۴: ۲۲)

نوع ارزشی	تعریف	مثال
خوداتکایی	تفکر و انتخاب کنش مستقل، آزادی فکر و عمل، خلاقیت، کشف	تفکر و انتخاب کنش مستقل، خلاقیت، آزادی، استقلال، کنجکاوی، اختیار، هدف‌دار، مصر به انتخاب شخصی اهداف خود
انگیزش (تحریک طلبی)	هیجان، نوظواهری، مبارزه در زندگی	شهامت و شجاعت، داشتن زندگی متنوع و هیجان‌انگیز
لذت طلبی (لذت‌جویی)	احساس رضایت و کامروایی در زندگی	لذت و خشنودی نفسانی، زندگی لذت‌بخش

ارزش‌های فرد گرایانه

¹ Feader

² Rubel-Lifschitz

موفقیت (پیشرفت)	موفقیت فردی از طریق رقابت بر اساس معیارهای اجتماعی	موفقیت، توانایی، جاه‌طلبی، دارای نفوذ بودن، هوشمند، احترام به خود
قدرت	مهار افراد و امکانات و تسلط بر آن‌ها	قدرت اجتماعی، اقتدار، ثروت، حفظ وجهه عمومی خود، تشخیص اجتماعی (حفظ اعتبار اجتماعی فرد)
امنیت	سلامت، هماهنگی و ثبات در جامعه و روابط خود با دیگران	امنیت خانوادگی، امنیت ملی، نظم اجتماعی، حس تعلق خاطر، پاکیزه، تندرست، جبران محبت‌های دیگران
همنوایی	خودداری از کنش‌ها و تمایلاتی که سبب ناراحتی و آسیب دیگران می‌شود و تعدی از هنجارها و انتظارات اجتماعی به شمار می‌رود.	مؤدب بودن (ادب)، مطیع بودن (فرمان‌بردار)، نظم فردی، احترام به والدین و بزرگ‌ترها
سنت	پایبندی به آداب و رسوم و اعتقادات مذهبی و فرهنگی (پذیرش و تسلیم بیک جهان‌بینی سنتی)	خضوع، فروتنی، پذیرش سهم خود در زندگی و تقدیر، دین‌داری، احترام به سنت و اعتدال
خیرخواهی	تلاش برای حفظ رفاه و آسایش دیگران	مفیدیت، درستکاری، بخشنده بودن، وفاداری، مسئولیت‌پذیری، دوستی واقعی، زندگی معنوی، عشق کامل، معنا بخشیدن به زندگی
جهان‌گرایی (جهان‌شمولی نگری)	مدارا و حمایت از رفاه همه افراد و طبیعت	وسعت نظر، فهم و خرد، عدالت اجتماعی، برابری، صلح جهانی، جهانی از زیبایی، هماهنگی با طبیعت و حفظ محیط زیست.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توسعه‌ای، به روش توصیفی-تحلیلی و شیوه پیمایشی انجام گرفت. همان‌طور که بیان شد، ابتدا جدول محقق ساخته به صورت جدول ۲ تدوین و با اقتباس از آن، پرسشنامه پژوهش تهیه شد.

جدول ۲. جدول هدف و محتوای محقق ساخته

ارزش‌ها					ارزش‌های معماری
ارزش‌های فردگرایانه بر مبنای الگوی ارزشی شوارتز (خلاقیات، هیجان، رضایت، هوشیاری و آگاهی، اقتدار)					
ناثیر آب بر	ناثیر آب بر	ناثیر آب بر	ناثیر آب بر	ناثیر آب بر	مؤلفه‌های طبیعی (آب، نور، گیاه) و مؤلفه‌های مصنوعی (ستون و رواق، فضای رابط، حیاط)
خلاقیات	هوشیاری	رضایت	هیجان	هیجان	
ناثیر نور بر	ناثیر نور بر	ناثیر نور بر	ناثیر نور بر	ناثیر نور بر	
خلاقیات	هوشیاری	رضایت	هیجان	هیجان	
ناثیر گیاه بر	ناثیر گیاه بر	ناثیر گیاه بر	ناثیر گیاه بر	ناثیر گیاه بر	
خلاقیات	هوشیاری	رضایت	هیجان	هیجان	
ناثیر ستون و رواق بر	ناثیر ستون و رواق بر	ناثیر ستون و رواق بر	ناثیر ستون و رواق بر	ناثیر ستون و رواق بر	مؤلفه‌های ایجاد حرکت و مکث
خلاقیات	هوشیاری	رضایت	هیجان	هیجان	
ناثیر فضای رابط بر	ناثیر فضای رابط بر	ناثیر فضای رابط بر	ناثیر فضای رابط بر	ناثیر فضای رابط بر	
خلاقیات	هوشیاری	رضایت	هیجان	هیجان	
ناثیر حیاط بر	ناثیر حیاط بر	ناثیر حیاط بر	ناثیر حیاط بر	ناثیر حیاط بر	
خلاقیات	هوشیاری	رضایت	هیجان	هیجان	

طبق جدول ۲، پرسشنامه حاوی ۳۰ سؤال جهت بررسی میزان تأثیر هر یک از شش مؤلفه‌ی حرکت و مکث روی پنج ارزش فردگرایانه‌ی منتخب از الگوی ارزشی شوارتز و در پنج سطح خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم از دیدگاه کاربر، مورد ارزیابی قرار

گرفت.

به عنوان مثال: آیا وجود آب با اشکال مختلف در فضا، باعث ایجاد خلاقیت در فرد می شود؟ آیا وجود نور به شکل مصنوعی یا طبیعی در بنا، باعث ایجاد هوشیاری (آگاهی) در فرد می شود؟ آیا حضور درختان و گیاه با اشکال مختلف در فضا، موجب احساس رضایت و خشنودی در فرد می شود؟ آیا وجود ستون و رواق در بنا، سبب ایجاد حس اقتدار (توانایی) در فرد می گردد؟ آیا وجود فضای رابط (هشتی و دالان) در بنا، سبب ایجاد حس هیجان در فرد، می شود؟ آیا وجود حیاط (محوطه) در بنا، سبب ایجاد رضایت و خوشنودی در فرد، می شود؟ جامعه آماری نیز ۱۷۰ نفر از مجموع شهروندان بالای ۱۵ سال می باشند که به صورت تصادفی ساده در دو روز متوالی انتخاب شده و مورد پیمایش قرار گرفته اند. جدول ۳، فراوانی داده ها از نظر مشخصه های ذکر شده در پرسشنامه را بیان می کند.

جدول ۳. فراوانی داده ها شامل جنسیت، شرایط سنی و تحصیلات جامعه آماری

جنسیت جامعه آماری				
	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
مرد	۹۸	۵۷/۶	۵۷/۶	۵۷/۶
زن	۷۲	۴۲/۴	۴۲/۴	۱۰۰/۰
مجموع	۱۷۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	
سن جامعه آماری				
	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
۲۵-۱۵	۶۵	۳۸/۲	۳۸/۲	۳۸/۲
۳۵-۲۶	۶۶	۳۸/۸	۳۸/۸	۷۷/۱
۴۵-۳۶	۲۶	۱۵/۳	۱۵/۳	۹۲/۴
۵۵-۴۶	۱۰	۵/۹	۵/۹	۹۸/۳
۵۶ سال و بالاتر	۳	۱/۸	۱/۸	۱۰۰/۰
مجموع	۱۷۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	
تحصیلات جامعه آماری				
	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
محصل و کاردانی	۳۴	۲۰/۰	۲۰/۰	۲۰/۰
کارشناسی	۸۳	۴۸/۸	۴۸/۸	۶۸/۸

کارشناسی ارشد	۴۶	۲۷/۱	۲۷/۱	۹۵/۹
دکتر	۷	۴/۱	۴/۱	۱۰۰/۰
مجموع	۱۲۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

از آنجا که یکی از اهداف فرهنگ، احیای اصول ارزشی می‌باشد (دلخمش، احمدی مبارکه، ۱۳۹۱)، مطالعه موردی در محدوده‌ای که مجموعه خانه فرهنگ رشت (محل ساغریسازان) در آن واقع شده است، انتخاب گردید. بازه‌ی سنی جامعه آماری به پنج گروه طبق جدول ۳، تفکیک گردید و همچنین جنسیت و میزان تحصیلات کاربران نیز مورد توجه قرار گرفت.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

پس از تکمیل و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، تحلیل یافته‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS 22 و به کمک چهار آزمون صورت گرفت که شامل: روایی و پایایی (جهت سنجش کیفیت روش)، کولموگروف-اسمیرنوف (برای نشان دادن نرمال بودن توزیع داده‌ها)، رگرسیون چند متغیره (جهت بررسی رابطه بین یک متغیر وابسته و چند متغیر مستقل) و آزمون فریدمن (جهت رتبه‌بندی شاخص‌ها و متغیرها).

۱- آزمون روایی و پایایی

برای بررسی آلفای کرونباخ تعداد ۳۲ پرسشنامه در بین اعضای نمونه توزیع گردید. مقادیر آلفای کرونباخ برای تمام متغیرهای پرسشنامه و کل پرسشنامه در جدول ۴ آمده است. مقدار این پارامتر برای کل پرسشنامه ۰.۹۲۷ به دست آمده است.

جدول ۴. ضرایب پایایی متغیرهای پرسشنامه

متغیر	مقدار آلفای کرونباخ	متغیر	مقدار آلفای کرونباخ
آب	۰/۷۸۵	ستون و رواق	۰/۸۷۰
نور	۰/۸۱۷	فضای رابط	۰/۹۱۶
درختان و گیاه	۰/۸۰۲	حیاط (محوطه)	۰/۹۱۱

طبق جدول ۴، با توجه به اینکه مقادیر آلفای کرونباخ برای متغیرها و کل پرسشنامه بالای ۰/۷ بوده است، لذا پایایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفته است (غزلی^۱، ۲۰۱۶: ۵۱)

۲- آزمون کولموگروف - اسمیرنوف

جهت تشخیص نرمال بودن توزیع، از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف، استفاده گردید (درزرنر^۲ و همکاران، ۲۰۱۰: ۶۹۴). مطابق جدول ۵ با توجه به اینکه کلیه سطوح معنی داری برای متغیرهای تحقیق بالاتر از ۵ درصد به دست آمده است، لذا توزیع متغیرهای تحقیق نرمال می باشد.

جدول ۵. نتیجه آزمون کولموگروف - اسمیرنوف

متغیر	آماره Z	مقدار سطح معنی داری	متغیر	آماره Z	مقدار سطح معنی داری
آب	۱/۲۱۸	۰/۱۰۳	ستون و رواق	۰/۹۳	۰/۳۵۳
نور	۱/۲۷	۰/۰۷۹	فضای رابط	۰/۸۴۲	۰/۴۷۸
درختان و گیاه	۱/۳۶۷	۰/۰۵۴	حیاط (محوطه)	۱/۲۹۱	۰/۰۷۳

۳- آزمون رگرسیون چندمتغیره

در این پژوهش، رگرسیون چند متغیره بین متغیرهای مستقل (مؤلفه‌های معماری) و پنج متغیر وابسته (ارزش‌های فردی منتخب از الگوی ارزشی شوارتز) به صورت جداگانه تحلیل و ضریب تعیین تعدیل شده به وسیله آزمون دوربین واتسون محاسبه گردید.

¹ Md Ghazali

² Drezner

۱-۳- رگرسیون چند متغیره بین مؤلفه‌های معماری و خلاقیت

مطابق جدول ۶، مقدار سطح معنی‌داری برای متغیرهای آب و نور کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده وجود رابطه خطی بین متغیرهای ذکر شده و خلاقیت است. خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و خلاقیت نیز در جدول ۷ ارائه شده است. ضریب تعیین تعدیل‌شده‌ی مدل برابر با ۰/۱۹ می‌باشد که بیانگر این مطلب است که ۱۹ درصد از تغییرات متغیر خلاقیت تحت تأثیر متغیرهای آب و نور است. با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون دوربین واتسون بین ۱/۵ یا ۲/۵ قرار می‌گیرد، بنابراین فرض عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می‌شود.

جدول ۶. ضرایب رگرسیونی مؤلفه‌های معماری و خلاقیت

مدل	ضرایب استاندارد نشده		t آماره	معنی‌داری
	β			
	ثابت	۱/۷۶۸	۴/۹۱۱	۰/۰۰۰
	آب	۰/۳۴۶	۴/۸۴	۰/۰۰۰
	نور	۰/۲۲۶	۳/۱۴۷	۰/۰۰۲
۱	درختان و گیاه	-۰/۰۷۴	-۰/۹۵۲	۰/۷۸۹
	ستون و رواق	۰/۰۵۳	۰/۷۴۱	۰/۹۲۵
	فضای رابط (هشتی و دالان)	۰/۰۱	۰/۱۴۵	۰/۹۵۳
	حیاط (محوطه)	۰/۰۶۱	۰/۸۰۱	۰/۸۱۵

جدول ۷. خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و خلاقیت

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل‌شده	برآورد خطای انحراف معیار	آزمون دوربین واتسون
۱	۰/۴۴۷	۰/۲	۰/۱۹	۰/۷۵۸۰۲	۱/۹۷۶

۲-۳- رگرسیون چند متغیره بین مؤلفه‌های معماری و هیجان

مطابق جدول ۸، مقدار سطح معنی‌داری برای متغیرهای آب، نور و فضای رابط کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده وجود رابطه خطی بین متغیرهای ذکر شده و هیجان است.

جدول ۸. ضرایب رگرسیونی مؤلفه‌های معماری و هیجان

مدل	ضرایب استاندارد نشده β	t آماره	معنی‌داری
ثابت	۱/۲۰۳	۲/۹۸۱	۰/۰۰۰
آب	۰/۳۰۱	۴/۱۴۶	۰/۰۰۰
نور	۰/۱۷۱	۲/۱۷۹	۰/۰۳۱
درختان و گیاه	۰/۰۵۲	۰/۰۵۴	۰/۸۲۴
ستون و رواق	۰/۰۹۷	۰/۱	۰/۸۳۲
فضای رابط (هشتی و دالان)	۰/۲۰۲	۲/۹۸۶	۰/۰۰۳
حیاط (محوطه)	۰/۰۸۵	۰/۰۹۱	۰/۸۷

خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و هیجان در جدول ۹ ارائه شده است. ضریب تعیین تعدیل‌شده مدل برابر با ۰/۲۱۲ می‌باشد که بیانگر این مطلب است که ۲۱/۲ درصد از تغییرات متغیر هیجان تحت تأثیر متغیرهای آب، نور و فضای رابط است. با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون دورین واتسون بین ۱/۵ یا ۲/۵ قرار می‌گیرد، بنابراین فرض عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می‌شود.

جدول ۹. خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و هیجان

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل‌شده	برآورد خطای انحراف معیار	آزمون دورین واتسون
۱	۰/۴۷۵	۰/۲۲۶	۰/۲۱۲	۰/۷۱۰۷۸	۱/۸۰۹

۳-۳- رگرسیون چند متغیره بین مؤلفه‌های معماری و رضایت و خشنودی همان‌طور که در جدول ۱۰ مشاهده می‌شود، مقدار سطح معنی‌داری برای متغیرهای آب و حیاط کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده وجود رابطه خطی بین متغیرهای ذکر شده و رضایت و خشنودی است.

جدول ۱۰. ضرایب رگرسیونی مؤلفه‌های معماری و رضایت و خشنودی

مدل	ضرایب استاندارد		معنی‌داری
	نشده	t آماره	
	β		
	ثابت	۲/۵۷۵	۰/۰۰۰
	آب	۴/۵۵۲	۰/۰۰۰
	نور	۰/۰۵۹	۰/۹۰۳
۱	درختان و گیاه	۰/۰۶۸	۰/۷۷
	ستون و رواق	۰/۰۳۳	۰/۹۹۶
	فضای رابط (هشتی و دالان)	۰/۰۹۶	۰/۹۶۳
	حیاط (محوطه)	۰/۲۷۳	۳/۰۶

خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و هیجان در جدول ۱۱ ارائه شده است. ضریب تعیین تعدیل‌شده‌ی مدل برابر با ۰/۱۹۱ می‌باشد که بیانگر این مطلب است که ۱۹/۱ درصد از تغییرات متغیر رضایت و خشنودی تحت تأثیر متغیرهای آب و حیاط است. با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون دورین واتسون بین ۱/۵ یا ۲/۵ قرار می‌گیرد، بنابراین فرض عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می‌شود.

جدول ۱۱. خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و رضایت و خشنودی

مدل	ضرب همبستگی	ضرب تعین	ضرب تعین تعدیل شده	برآورد خطای انحراف معیار	آزمون دوربین واتسون
۱	۰/۴۴۷	۰/۲۰۰	۰/۱۹۱	۰/۷۵۰۶۹	۱/۶۸۶

۳-۴- رگرسیون چند متغیره بین مؤلفه‌های معماری و هوشیاری (آگاهی) همان‌طور که در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود، مقدار سطح معنی‌داری برای متغیرهای آب و نور کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده وجود رابطه خطی بین متغیرهای ذکر شده و هوشیاری (آگاهی) است.

جدول ۱۲. ضرایب رگرسیونی مؤلفه‌های معماری و هوشیاری (آگاهی)

مدل	ضرایب استاندارد		معنی‌داری	
	نشده	t آماره		
	β			
	ثابت	۱/۸۵	۵/۹۱۷	۰/۰۰۰
	آب	۰/۳۷۸	۵/۳۷۸	۰/۰۰۰
	نور	۰/۱۷۴	۲/۳۵۹	۰/۰۱۹
۱	درختان و گیاه	۰/۰۹۸	۱/۳۷۶	۰/۹۰۹
	ستون و رواق	۰/۰۹۹	۱/۴۴۷	۰/۹۶۵
	فضای رابط (هستی و دالان)	۰/۰۹۱	۱/۲۷۶	۰/۹۰۲
	حیات (محوطه)	۰/۰۷۷	۱/۱۱۱	۰/۹۵۷

خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و هوشیاری (آگاهی) در جدول ۱۳ ارائه شده است. ضریب تعیین تعدیل‌شده‌ی مدل برابر با ۰/۲۲۴ می‌باشد که بیانگر این مطلب است که ۲۲/۴

درصد از تغییرات متغیر هوشیاری (آگاهی) تحت تأثیر متغیرهای آب و نور است. با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون دوربین واتسون بین ۱/۵ یا ۲/۵ قرار می‌گیرد، بنابراین فرض عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می‌شود.

جدول ۱۳. خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و هوشیاری (آگاهی)

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعین	ضریب تعین تعدیل شده	برآورد خطای انحراف معیار	آزمون دوربین واتسون
۱	۰/۴۸۳	۰/۲۳۳	۰/۲۲۴	۰/۷۳۴۹۴	۱/۸۶۷

۵-۳- رگرسیون چند متغیره بین مؤلفه‌های معماری و اقتدار (توانایی)

همان‌طور که در جدول ۱۴ مشاهده می‌شود، مقدار سطح معنی داری برای متغیرهای آب، نور و ستون کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان‌دهنده وجود رابطه خطی بین متغیرهای ذکر شده و اقتدار (توانایی) است.

جدول ۱۴. ضرایب رگرسیونی مؤلفه‌های معماری و اقتدار (توانایی)

مدل	ضرایب استاندارد		معنی‌داری	
	نشده β	t آماره		
۱	ثابت	۲/۲۵۹	۷/۹۹۶	۰/۰۰۰
	آب	۰/۳۴۵	۵/۳۷۸	۰/۰۰۰
	نور	۰/۱۲۹	۱/۵۷۳	۰/۰۱۹
	درختان و گیاه	۰/۰۹۱	۱/۱۹	۰/۲۳۶
	ستون و رواق	۰/۱۷۷	۲/۲۳	۰/۰۱۹
	فضای رابط (هشتی و دالان)	-۰/۰۵۸	-۰/۷۴۴	۰/۴۵۸
	حیات (محوطه)	۰/۰۴۴	۰/۵۹۶	۰/۵۵۲

خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و اقتدار (توانایی) در جدول ۱۵ ارائه شده است. ضریب تعیین تعدیل‌شده‌ی مدل برابر با ۰/۱۸۴ می‌باشد که بیانگر این مطلب است که ۱۸/۴ درصد از تغییرات متغیر اقتدار (توانایی) تحت تأثیر متغیرهای آب، نور و ستون است. با توجه به اینکه مقدار آماره آزمون دوربین واتسون بین ۱/۵ یا ۲/۵ قرار می‌گیرد، بنابراین فرض عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می‌شود.

جدول ۱۵. خلاصه‌ی مدل مؤلفه‌های معماری و اقتدار (توانایی)

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل‌شده	برآورد خطای انحراف معیار	آزمون دوربین واتسون
۱	۰/۴۴۰	۰/۱۹۴	۰/۱۸۴	۰/۷۵۳۷۶	۱/۷۷۴

۴- آزمون فریدمن

بر اساس نتایج این آزمون که در جدول ۱۶ آمده، حیاط با میانگین رتبه محاسبه شده برابر با ۴/۳۳ از نظر پاسخ‌دهندگان به عنوان مهم‌ترین عامل شناخته شده است. پس از آن درختان و گیاه با میانگین رتبه محاسبه شده ۴/۰۱ به عنوان دومین عامل مهم شناخته شده است.

جدول ۱۶. نتیجه آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی متغیرهای مستقل

رتبه	میانگین رتبه‌ها	متغیرهای مستقل	رتبه	میانگین رتبه‌ها	متغیرهای مستقل
۴	۳/۲۴	آب	۶	۲/۸۸	ستون و رواق
۳	۳/۵۱	نور	۵	۳/۰۳	فضای رابط
۲	۴/۰۱	درختان و گیاه	۱	۴/۳۳	حیاط (محوطه)

بحث و نتیجه گیری

هدف این پژوهش، ایجاد خلاقیت در روانشناسی محیط به منظور احیای ارزش‌های فردی بر مبنای الگوی ارزشی شوارتز و با استفاده از سنجش نقش عناصر مشکله حرکت و مکث در معماری ایرانی، بود. در این تحقیق پنج ارزش فردی اقتباس شده از الگوی ارزشی شوارتز شامل خلاقیت، هیجان، رضایت و خشنودی، هوشیاری و اقتدار مورد بررسی قرار گرفت. مؤلفه‌های معماری شامل آب، نور، گیاه، ستون و رواق، فضای رابط (هستی و دالان) و حیاط (محوطه)، به عنوان متغیرهای مستقل و پنج ارزش فرد گرایانه منتخب از الگوی شوارتز به عنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته شده است.

این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال اصلی بود که چگونه از تأثیر مؤلفه‌های حرکت و مکث در منظر ورودی معماری ایرانی برای ایجاد خلاقیت در روانشناسی محیط بهره بگیریم. برای این منظور الگوی ارزشی شوارتز را مورد بررسی قرار داده، پنج ارزش فردی اقتباس شده از این الگوی ارزشی را انتخاب کرده و به بررسی تأثیر مؤلفه‌های حرکت و مکث در منظر ورودی معماری ایرانی بر پنج ارزش منتخب پرداخته شد. در این راستا، پس از تهیه پرسشنامه محقق ساخته با راهنمایی و تأیید اساتید معماری و صاحب‌نظران، روایی (اعتبار) پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. جهت بررسی پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه، تعداد ۳۲ پرسشنامه در بین اعضای نمونه توزیع گردید و با محاسبه آلفای کرونباخ، پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه نیز تأیید شد. بر اساس آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، نرمال بودن توزیع داده‌ها نیز مورد تأیید قرار گرفت. برای مطالعه سهم متغیرهای مستقل (مؤلفه‌های معماری) در پیش‌بینی هر یک از متغیرهای وابسته (ارزش‌های فردی منتخب از الگوی ارزشی شوارتز) از آزمون رگرسیون چند متغیره استفاده شد. یافته‌های حاصل از این آزمون نشان داد که ۱۹ درصد از تغییرات متغیر خلاقیت تحت تأثیر متغیرهای آب و نور؛ ۲۱/۲ درصد از تغییرات متغیر هیجان تحت تأثیر متغیرهای آب، نور و فضای رابط؛ ۱۹/۱ درصد از تغییرات متغیر رضایت و خشنودی تحت تأثیر متغیرهای آب و حیاط؛ ۲۲/۴ درصد از تغییرات متغیر هوشیاری (آگاهی)

تحت تأثیر متغیرهای آب و نور؛ ۱۸/۴ درصد از تغییرات متغیر اقتدار (توانایی) نیز تحت تأثیر متغیرهای آب، نور و ستون می‌باشد. با استناد بر نتیجه آزمون فریدمن می‌توان گفت جهت احیای ارزش‌های فردی، در میان متغیرهای مستقل پژوهش از نظر میزان اهمیت تفاوت وجود دارد. در این میان حیاط به عنوان مهم‌ترین مؤلفه و پس از آن به ترتیب گیاه و درخت، نور، آب، فضای رابط (هشتی و دالان) و در نهایت ستون و رواق، سایر عوامل مؤثر می‌باشند. بر اساس نتایج پژوهش، می‌توان راهکارهایی را با هدف تقویت کیفیت فضاها ارائه داد. از جمله: استفاده از عناصر متشکله معماری ایرانی جهت احیای ارزش‌ها، تأکید بر مؤلفه‌های مکث و حرکت و قابلیت‌های آن در مسیر ورودی جهت توجه بر آداب ورود، حفظ و تقویت عناصر طبیعی و مصنوع در مسیر ورودی جهت کشش بصری منظر ورودی، توجه هم‌زمان بر معماری ایرانی و ارزش‌های انسانی و نیز ایجاد ورودی مناسب به عنوان فضای رابط بیرون و درون. همچنین پیشنهاد می‌شود با ایجاد تغییراتی در کالبد طراحی، بناها را با کاربری جدید سازگار نمود تا علاوه بر ارتقای کیفیت‌های بصری و فضایی و حفظ اصول گذشته معماری ایرانی، ارزش‌های فردی مخاطب را احیاء نمود.

منابع و مآخذ

- استرلین، هانری (۱۳۷۷). اصفهان، تصویر بهشت، ترجمه جمشید ارجمند، نشر فروزان تهران
- آصفی، مازیار؛ شجاری، مرتضی و سلخی خسرقی، صفا. (۱۳۹۶). حرکت تکاملی نفس آدمی در فضای مسجد بر مبنای آرای ملاصدرا (نمونه موردی: مسجد کبود تبریز)، فصلنامه علمی پژوهشی کیمیای هنر، ۶ (۳۲)، ۷۵-۸۸.
- اقبال، همایون و صارمی، حمیدرضا. (۱۳۹۵). درآمدی بر روانشناسی محیط و کارکرد آن در معماری و طراحی شهری، فصلنامه مطالعات جغرافیا، عمران و مدیریت شهری، ۲ (۴)، ۱۲۱-۱۲۸.
- امامقلی، عقیل؛ آیوازیان، سیمون؛ زاده محمدی، علی و اسلامی، سید غلامرضا. (۱۳۹۱). روانشناسی محیطی، عرصه مشترک معماری و علوم رفتاری، فصلنامه علوم رفتاری، ۴ (۱۴)، ۲۳-۴۴.

- باقری، یوسف و منصوری، امیر. (۱۳۹۷). ورودی شهر به مثابه عنصری جهت ایجاد هویت مستقل برای منظر شهری، ماهنامه باغ نظر، ۱۵ (۶۰)، ۵-۱۴.
- پیربائی، حمزه؛ قره‌بگلو، مینو و محمدعلی، کی‌نژاد. (۱۴۰۲). ارائه‌ی الگویی میان رشته‌ای برای ارزیابی خلاقیت اثر معماری، فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۵ (۲)، ۱۱۱-۱۳۸.
- پیربائی، حمزه؛ قره‌بگلو، مینو و محمدعلی، کی‌نژاد. (۱۳۹۹). تبیین ساز و کار تأثیر فرهنگ بر درک خلاقیت اثر معماری با نظریه اعتباریات، دو فصلنامه فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی، ۵ (۲)، ۱۰۷-۱۲۳.
- ترابی، زهره و سیما، یلدا. (۱۳۹۳). طراحی ورودی شهر با رویکرد هویت بخشی به فضای شهری (نمونه موردی: ورودی شرقی شهر زنجان)، مدیریت شهری، ۱۳ (۳۶)، ۸۳-۱۰۴.
- داریاپور، زهرا. (۱۳۸۶). ساختار ارزشی و مناسبات نسلی، نشریه جوانان و مناسبات نسلی، (۱)، ۲۳-۱.
- دانشپور، عبدالهادی؛ ماستیانی، مهدی. (۱۳۹۳). تدوین راهبردهای طراحی مبادی ورودی شهرها با رویکرد کیفیات ادراکی- بصری (نمونه مورد مطالعه: ورودی جنوب شرقی کلان‌شهر تهران)، نشریه علمی- پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، (۷)، ۵-۲۲.
- دلخمش، محمد تقی و احمدی مبارکه، مهرناز. (۱۳۹۱). ویژگی‌های مختص به فرهنگ در ارزش‌های ایرانیان: بررسی در سه نمونه از سه نسل، نشریه روانشناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، (۳۴)، ۱۰۷-۱۲۷.
- دیباچ، سید موسی و سلطان‌زاده، حسین. (۱۳۷۷). فلسفه و معماری. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- رضایی، محمدرضا. (۱۳۹۷). بررسی کیفیت کالبدی و عملکردی مبادی ورودی شهر یزد از نظر گردشگران، فصلنامه شهر پایدار، ۱ (۲)، ۱۱۳-۱۲۸.
- روشه، گی. (۱۳۷۸). جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز. مترجم: نیک گهر، عبدالحسین. مؤسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان، تهران.

ستاری رؤف، ایلقار و عظیمی، حامد. (۱۳۸۹). سیر از مکان تا لامکان (بررسی نقش حرکت، سیالیت و سکون در زیبایی‌شناسی معماری اسلامی ایران)، مجموعه مقالات همایش ملی معماری و شهرسازی معاصر ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیضا.

سهامی، سوسن. (۱۳۸۷). اولویت‌های ارزشی دانشجویان، نشریه پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، (۲)، ۱۵۷-۱۷۲.

علی پور، پروین و شبانی شهرضا، امیرحسین. (۱۳۹۹)، اصول طراحی مراکز تجاری-تفریحی با رویکرد بازآفرینی مؤلفه‌های سلامت روان بازار سنتی اصفهان، فصل‌نامه مطالعات محیطی هفت حصار، ۹ (۳۴)، ۸۹-۱۰۴.

قزایی، فریبا و عینعلی، عطیه. (۱۳۹۸). نقش ادراک محیطی در فهم و طراحی منظر فرهنگی فضاهای ورودی شهرها، مورد مطالعاتی: ورودی غربی گرگان، نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، (۲۷)، ۱۴۵-۱۵۴.

محمدی فر، مهسا و حقیر، سعید. (۱۴۰۰). مفهوم «روش تحقیق» در ادبیات روانشناسی محیطی (مروری تحلیلی بر روش‌های تحقیق در دانش روانشناسی محیطی)، فصل‌نامه مطالعات محیطی هفت حصار، ۱۰ (۳۷)، ۱۳۷-۱۵۴.

مطهری، مرتضی. (۱۳۶۶) حرکت و زمان در فلسفه اسلامی، درس‌های اسفار. تهران: انتشارات حکمت.

مظفری پور، نجمه. (۱۳۹۳). شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار در منظر ورودی کاربری‌های تجاری و مذهبی بر ارتقاء حس دعوت‌کنندگی، دو فصلنامه پژوهش‌های منظر شهر، (۱)، ۱۷-۲۴.

مهدوی نژاد، محمد جواد و ناگهانی، نوشین. (۱۳۹۰). تجلی مفهوم حرکت در معماری معاصر ایران، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، (۳)، ۲۱-۳۴.

مهندسین مشاور نقش‌یاد. (۱۳۹۲). خلاصه گزارش مرحله اول ورودی‌های شهر تهران. سایت اینترنتی مشاور.

نایی، فرشته؛ کاتب، فاطمه؛ مظاهری، مهرانگیز و بیرشک، بهروز. (۱۳۸۶). تأثیر نور فضاهای داخلی بر کیفیت زندگی و رفتارهای اخلاقی انسان، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال دوم، (۳) و (۴)، ۶۵-۷۲.

- نصر، سید حسین. (۱۳۸۹). هنر و معنویت اسلامی، مترجم: قاسمیان، رحیم. تهران: نشر حکمت.
- نقی زاده، محمد و دورودیان، مریم. (۱۳۸۷). تبیین مفهوم گذار در مبانی هویت تمدن ایرانی، نشریه هویت شهر، (۳)، ۷۳-۸۴.
- نمازیان، علی و قارونی، فاطمه. (۱۳۹۲). حلقه گمشده روانشناسی محیط در آموزش معماری، نشریه علمی - پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، (۵)، ۱۲۱-۱۳۱.
- Drezner, Z., Turel, O., & Zerom, D. (2010). A modified Kolmogorov–Smirnov test for normality. *Communications in Statistics—Simulation and Computation*, 39(4), 693-704.
- Feader, N. T. (1984). Masculinity, Femininity, Psychological Androgyny and the Structure of Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(3), 604-620.
- Ghanaati, M., Azeri, A. R. K., Ghanaati, F., & Hosseini, S. B. (2015). Role of Movement and Stillness Elements in Development of Iranian-islamic Cities in order to Make Optimal Satisfaction in Human (Case Study: Bazaar, Mosque, House). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 201, 201-212.
- Ghazali, N. H. M. (2016). A Reliability and Validity of an Instrument to Evaluate the School-Based Assessment System: A Pilot Study. *International journal of evaluation and research in education*, 5(2), 148-157.
- Idi, D. B., & Khaidzir, K. A. B. M. (2015). Concept of creativity and innovation in architectural design process. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 6(1), 16.
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2022). Personal values across cultures. *Annual review of psychology*, 73, 517-546.
- Schwartz, S. H. (2021). A repository of Schwartz value scales with instructions and an introduction. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(2), 9.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values?. *Journal of social issues*, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In

- Advances in experimental social psychology (Vol. 25, pp. 1-65).
Academic Press.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. Online readings in Psychology and Culture, 2(1), 11.
- Schwartz, S. H., & Rubel-Lifschitz, T. (2009). Cross-national variation in the size of sex differences in values: effects of gender equality. Journal of personality and social psychology, 97(1), 171.

